

НАУКОВИЙ ВІСНИК

ЧЕРНІВЕЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Випуск 706-707

Філософія

НАУКОВИЙ ВІСНИК ЧЕРНІВЕЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Рік заснування 1996

Випуск 706 – 707

Філософія

**Збірник
наукових праць**

Чернівці

Чернівецький національний університет

2014

Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. праць. Випуск 706 – 707.
Філософія. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2014. – 335 с.

*Naukoviy Visnyk Chernivetskooho Universitetu: Zbirnyk Nauk. Prats. Vypusk 706 – 707.
Filosofia. – Chernivtsi: Chernivtsi National University, 2014. – 335 s.*

Досліджується проблематика, пов'язана з актуальними проблемами сучасної методології науки, гуманітарними вимірами філософії наукового знання, науковими парадигмами в контексті гуманітаристики, історією філософської думки України та світу, історико-теологічними та релігієзнавчими розвідками, етикою, естетикою, філософією культури та освіти.

Для викладачів, аспірантів і студентів, усіх небайдужих до сучасної світоглядно-метафізичної та гуманітарно-методологічної думки.

Scientific bulletin investigates issues related to the problems of modern methodology of science, human dimensional aspects of philosophy of scientific knowledge, scientific paradigms in terms of the human sciences, history of philosophical thought in Ukraine and the world, historical, theological, and religious studies concepts, various aspects of ethics, aesthetics, philosophy of culture and education.

For scientists, teachers, postgraduate students, high scholars, and those who are interested in contemporary worldview, metaphysical, and the human sciences methodological reflection.

Редколегія випуску:

- Марчук М. Г.** – доктор філософських наук, професор (головний редактор).
Балух В. О. – доктор історичних наук, професор (заст. головного редактора).
Рунташ О. В. – кандидат філософських наук, доцент (відповідальний секретар).
Гасяк О. С. – кандидат філософських наук, доцент.
Докаш В. І. – доктор філософських наук, професор.
Кисельов М. М. – доктор філософських наук, професор.
Козьмук Я. Р. – кандидат філософських наук, доцент.
Починок Б. В. – кандидат філософських наук, доцент.
Сидоренко М. М. – доктор філософських наук, професор.
Филипович Л. О. – доктор філософських наук, професор.
Чуйко В. Л. – доктор філософських наук, професор.

Рекомендовано до друку вченою радою
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Збірник входить до переліку фахових видань ВАК України

Свідоцтво Міністерства юстиції України
про державну реєстрацію засобу масової інформації
Серія КВ № 15876-4348Р від 28.10.2009 р.

Загальнодержавне видання

Адреса редколегії:
кафедра філософії, філософсько-теологічний факультет,
національний університет, вул. Коцюбинського, 2,
м. Чернівці, Україна, 58012.
Тел.: (0372) 58-48-78. E-mail: animus@ukr.net

© Чернівецький національний університет, 2014.

Висновки. Незважаючи на те, що розвиток природознавства та філософії значною мірою розвивався паралельно та без достатніх взаємозумовленостей, від чого, як наслідок, програвали обидві сфери, нинішній стан природничих наук на рівні нелінійних пізнавальних технік, як і філософії в її постструктуралістському та постмодерністському варіантах, засвідчує достатньо високий ступінь їх єдності на методологічному рівні. Навіть короткий аналіз, який проведений у цьому дослідженні на прикладі філософського вчення Ж. Дерриди в контексті концептів нелінійності є тому підтвердженням. Перший висновок, який випливає з такого аналізу, полягає у тому, що як класична наука, так і класична філософія на певному етапі розвитку зіткнулися з проблемою самої форми наукового пізнання, яка перестала відповідати динаміці пізнавального процесу і яка в своєму термінологічному визначенні є «структуралістською» і, відповідним чином, її заперечення у формі філософського постструктуралізму має природничо-науковий відповідник у формі «нелінійності». По-друге, маємо певну спорідненість на рівні нелінійності в природознавстві та постмодернізмі щодо ставлення до предмета (об'єкта) дослідження, яка, головним чином, полягає в трансформації традиційно-наукового об'єктивізму в людиномірність пізнавального процесу, що загалом зводиться до подолання абсолютизованого класичним раціоналізмом мислення у формі бінарних опозицій об'єкт/суб'єкт. Нарешті, третій висновок полягає у переоцінці значення мови, надання їй нелінійного та постмодерністського статусу «присутності» в пізнавальному процесі, виявлення її нарративного та смислового потенціалу.

Література

1. Автономова Н.С. О грамматологии / Н.С. Автономова // Современная западная философия. Словарь. – М., 1991. – С. 156–213.
2. Деррида Ж. О грамматологии / Ж. Деррида ; пер. с фр. и вст. ст. Н. Автономовой. – М. : Ad Marginem, 2000. – 512 с.
3. Derrida J. Positions / J. Derrida. – P., 1972. – 136 p.
4. Деррида Ж. Структура, знак и игра в дискурсе гуманитарных наук / Ж. Деррида ; пер. с фр. // Французская семиотика: От структурализма к постструктурализму. – М., 2000. – С. 407–426.
5. Пригожин И. Философия нестабильности / И. Пригожин // Вопросы философии. – 1991. – №6. – С.46–52.

Summary

Kozmuk Y., Tymoshenko U. Nonlinear Design of J. Derrida's Postmodernism. The authors make a comparative analysis of the major methodological principles of post-non-classical non-linear science and Jacques Derrida's postmodernism on the subject of paradigmatic correlation, the identification of the basic concepts that serve their epistemological enrichment. Keywords: linear, non-linearity, structure, structuralism, post-structuralism, postmodernism, narrative track.

УДК 81:1(470+571)«18/19»

© Вікторія Свищо

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (м. Київ)

ФІЛОСОФСЬКА СВОЄРІДНІСТЬ ТВОРЧОСТІ Д. ОВСЯНИКО-КУЛИКОВСЬКОГО

Стаття присвячена аналізу процесу становлення Д. Овсянико-Куликовського як науковця, який цілком перебував під впливом позитивізму. Автор статті стверджує, що поділяючи основне положення методології культурно-історичної школи, вчений зосередив свою увагу на глибинних проблемах співвідношення мови і думки, розходженні наукового та художнього мислення, взаємозв'язку літератури і загальної психології, психології творчості та сприйняття творів художньої літератури. Вченому вдалося глибоко зрозуміти взаємозв'язок мови і мислення, зосередившись на значенні слова і його внутрішній формі, виявивши при цьому роль слова в науково-дослідницькій і художній діяльності. *Ключові слова:* позитивізм, лібералізм, психологія мови, філософія мови, метод, мова, мислення, натуральний психологізм.

В умовах докорінних змін у сфері вітчизняної історико-філософської науки, створення національної історіографічної школи, стануть важливими дослідження місця й ролі видатних представників світової суспільної думки, в тому числі й тих, які діяли в межах Російської імперії в кінці XIX – на початку XX століття. Аналіз їхньої діяльності реконструює картину соціального буття епохи, що вивчається, дає можливість побачити цю епоху «зсередини», переосмислити роль

особистості в історії, повернути народові забуті імена. Одним з таких імен є ім'я Дмитра Миколайовича Овсяннико-Куликовського (1853-1920) – представника позитивістської філософії, яка поширилася в Україні та Росії в другій половині XIX ст. Слідом за О. Контом, який запропонував концепцію, згідно з якою істинне знання про світ є результатом конкретних наук, очищених від гуманітарних інтерпретацій, які, на його думку, є безпідставними та неістинними, російський позитивізм зосереджує свою увагу на психології як науці, без якої неможливе наукове розв'язання проблеми методу, ролі суб'єкта в історії. Так, психологізація науки про мову стає проявом позитивізму другої половини XIX ст. і цим самим надає філософії мови в Україні та Росії цього періоду психологічного спрямування.

На початку XX ст. Д. Овсяннико-Куликовський був не просто відомим ученим – він був знаменитістю. Його численні публікації, книги мали не тільки дослідницьке значення, але й набували статусу суспільного явища. Його спостереження, думки, висновки часто ставали предметом завзятої полеміки. Його інтелект вирізнявся академічною різноплановістю й взірцевою самокритичністю.

Актуальність теми статті обумовлена необхідністю дослідження позитивістської філософії в Україні другої половини XIX ст., зокрема філософсько-лінгвістичної концепції її знаменитого представника – Д. Овсяннико-Куликовського. Наукова біографія вченого не досліджена повною мірою, що дає нам можливість говорити про потребу поглибленого вивчення громадсько-політичної, культурно-освітньої та наукової діяльності вченого, осмислення його місця у вітчизняній історії.

Проблема статті полягає у тому, щоб заповнити ті прогалини в історії української культури загалом і української лінгвофілософської науки, зокрема, які утворились у минулому в радянській, а згодом і в пострадянській гуманітаристиці внаслідок повного заперечення як ворожих, будь-яких філософсько-ідеалістичних теорій та концепцій.

Мета цієї статті полягає в тому, щоб з'ясувати, в яких умовах відбулося становлення наукових, громадсько-політичних та педагогічних поглядів Д. Овсяннико-Куликовського, а також проаналізувати внесок вченого в процес культурно-освітнього розвитку України та Росії.

Зазначимо, що творчості Д. Овсяннико-Куликовського присвячено низку публікацій, як на теренах України, так і за її межами. Ф. Бацевич [2] приділяв значну увагу дослідженню творчості українського філолога-мислителя. Період 1894-1914 років став періодом дослідження наукової спадщини Д. Овсяннико-Куликовського такими вченими, як А. Горнфельд [4], Т. Райнов [11]. Роботи А. Горнфельда розкривають різні сторони життя й творчості вченого, дають зрозуміти місце Д. Овсяннико-Куликовського в середовищі інтелігенції того часу, бо написані учнем та сучасником вченого. Значну інформаційну цінність мають роботи Т. Райнова, де критично й аргументовано розглядається методологія Овсяннико-Куликовського. Далі за хронологією досліджували творчість великого вченого С. Ольденбург [9], М. Анікін [1]. У радянський період проблемою визначення впливу Д. Овсяннико-Куликовського на інтелігенцію кінця XIX – початку XX ст. активно займався Ю. Манн [5]. М. Осьмаков [10] прагнув розкрити науковій спільноті очі на місце психологічного напрямку у вітчизняній літературній науці, написавши працю «Психологічний напрям в російському літературознавстві: Д. Овсяннико-Куликовський».

«Аналізуючи діяльність Д. Овсяннико-Куликовського в цілому, – пише Ю. Манн, – варто зазначити, що незважаючи на те, що його теоретичні позиції, як правило, сучасна наука перевершила, читач усе таки знайде в його працях велику кількість цікавих і тонких зауважень і висновків» [5, с. 23]. Актуальними у вивченні наукової спадщини Д. Овсяннико-Куликовського у зв'язку з необхідністю теоретичної реконструкції філософсько-лінгвістичних поглядів представника вітчизняної позитивістської філософії є дослідження такого російського вченого як Н. Безлепкін [3].

Значення позитивізму в формуванні суспільно-політичної оцінки Д. Овсяннико-Куликовським тогочасної Російської імперії було надзвичайно потужним. Еволюціоністська ідея розвитку самодостатності нації, проходить через весь науковий доробок вченого. Праці вченого періоду 1874-1893 рр. залишаються за змістом соціологічними, носять виразний неокантіанський характер, як за понятійним апаратом, так і за інтерпретацією соціальних процесів у психологічному дусі.

У 80-х роках він приходив до лібералізму. Суспільні ідеї Д. Овсяннико-Куликовський відстоював на сторінках журналів, газет, ведучи полеміку з багатьма лідерами політичних груп, об'єднань, проводив публічні лекції. Шляхом впливу на громадську свідомість Д. Овсяннико-Куликовський досяг того, що суспільство змінювалось, вбирало його ідеї й конституційним шляхом впроваджувало їх у життя. Імпульсивність і різкість тверджень в емігрантській пресі стосовно

соціально-політичної ситуації у Російській імперії привели вченого до арешту в Австрії. За роки життя Д. Овсянко-Куликовський співпрацював з більш як п'ятдесятьма виданнями.

Д. Овсянко-Куликовський був серед «стовпів» ліберальної демократії в Україні та Росії, мав причетність до розробки засад плюралізму в тодішній державі. Він був тією особистістю, що рухала громадську культуру й суспільну ментальність у напрямку європеїзації рівня її розвиненості й самосвідомості. Він натхненно вірив у конструктивний потенціал людини, здоровий глузд суспільства, інтелектуальні сили прогресу й поступовість державотворчого розвитку.

Український мислитель, вихований у заможності, свободі, комфортності, соціальній гарантності, почував себе впевнено й реалізовано тільки там і тоді, де й коли знаходив необхідну для себе міру духовної свободи, психологічної розкутості, внутрішньої незагерметизованості. Він болюче сприймав будь-які прояви тиску, вони мали на нього гнітючий вплив. Талановитий український вчений був представником відомого аристократичного роду, гордовитої династії, і це зобов'язувало його бути гідним свого шляхетного прізвища.

Д. Овсянко-Куликовський мріяв про кар'єру й славу вченого, фундаментально переймався лінгвістичними аспектами, приділяв значну увагу слов'янським мовам, вивчав сучасну філософію, знайомився з економічними роботами різних напрямків і орієнтацій, цікавився питаннями орієнтації та діяльності селянських громад, розмірковував над проблемами з історії культури, дискутував з важливих політичних новин і тенденцій, добре орієнтувався у розмаїтості інтелектуально-світоглядних течій другої половини XIX ст. Молодому Д. Овсянко-Куликовському було властиве захоплення соціалістичними ідеями – у 1877 році в Женеві конспіративно, без вказівки на автора, була видана друком брошура «Записки південноросійського соціаліста». Перебуваючи у середовищі осіб, які боролися за відродження України («Громада»), потім серед емігрантів, а в передреволюційний період – у лівокадетських, далі і легально-марксистських колах, Д. Овсянко-Куликовський ніколи не був активним членом тієї чи іншої партії.

У 1876 році Д. Овсянко-Куликовський познайомився з М. Драгомановим – тодішнім речником української національної ідеї, який був доцентом Київського університету й ватажком лівої фракції кийвської «Громади». Своім жвавим розумом, ясністю думки, доброзичливим гумором і моральною силою душі М. Драгоманов справив сильне враження на молодого науковця. Д. Овсянко-Куликовському виявилися близькими широким гуманізм М. Драгоманова, культурно-просвітницький характер його ідей, теза про необхідність розвитку самосвідомості українського суспільства. Під впливом його поглядів Д. Овсянко-Куликовський почав виявляти значний інтерес до історії, культури, перспектив України як національного й етнотериторіального явища, усвідомлювати Україну як автономне адміністративне утворення. Політичний радикалізм він ніколи не поділяв, прагматичним напрямком розвитку суспільства вважав поступове поліпшення якості життя й культурницьке стимулювання національної свідомості. Українофільство він розумів як тактику конкретних дій заради покращення українського життя й сприяння українській культурі, духовності.

У національному питанні Д. Овсянко-Куликовський відстоює ідею «общерусской» національності, яку висунув ще М. Драгоманов. Він не вважає себе росіянином, а стоїть за охорону, збереження і розвиток української («малоросійської») культури. На його думку, М. Гоголь не великорос і не малорос за національністю, а «общерус». Та літературна мова, якою користуються «общерусы», не є ані українською, ані російською. М. Драгоманов та Д. Овсянко-Куликовський підтверджують факт існування загальноімперської культури, але цій культурі безпідставно надається національний статус.

Д. Овсянко-Куликовський стверджував, що та культура і та спільнота, які виникли в імперії понад «нормальними» націями, не заперечує існування ані великоросійської, ані української народності. Навпаки, вона мала стати ідеологією федералізму. Концепція «общерусской» культури була антишовіністичною, тоді як для офіційної імперської ідеології українства взагалі не існувало. Була лише великоруська нація та її провінційні діалектно-етнографічні групи.

Всі вище згадані положення Д. Овсянко-Куликовського роблять його не просто лібералом, а лібералом старої школи. Для нього реалізм є «нормальним» способом сприйняття світу, на відміну від таких течій як модернізм, символізм, декадентство, які своєю чергою є ненормальними способами сприйняття, тому що ґрунтуються на активному вторгненні суб'єкта в процес зображення дійсності. Це стосується як науки, так і мистецтва.

Якщо ототожнення пізнавального і художньо-чуттєвого змісту текстів було слабким боком концепції М. Драгоманова – Д. Овсянко-Куликовського, то орієнтація на текст, мовлення, реальність

духовної діяльності, а не на канони і норми в пізнавальному процесі, стала джерелом плідних ідей. Д. Овсяннико-Куликовський показав, що у відсталих країнах всі соціальні ідеї проходять крізь призму особливого способу засвоєння світу – ідеологію. Перед тим як ідея сприймається відсталим суспільством, вона повинна одержати ідеологічну – релігійну або світоглядну санкцію.

Розвинене демократичне суспільство відрізняється від деспотичного не іншою ідеологією, а іншим місцем будь-якої ідеології. Д. Овсяннико-Куликовський стверджував: «Гуманність, освіта, визвольні ідеї не потребують ні релігійної, ані філософської санкції, бо вони самоцінні й самі собою є найбільшим благом» [8, с. 405].

З цього погляду оцінює він націоналістичні ідеології й марксизм, показуючи їх прогресивність на певному етапі і непридатність для розвинутого суспільства. Д. Овсяннико-Куликовський підтримує гасло безпартійності в ідеологічному розумінні – як свободу від обов'язкових норм ідеології для розв'язання суспільних проблем – і передірає прихід суспільства, в якому духовні блага не потребуватимуть ідеологічної санкції.

Д. Овсяннико-Куликовський, будучи еkleктиком за своїм світоглядом, у своїх критичних етюдах та історичних статтях, а також в «Історії російської інтелігенції», намагався вийти за рамки особистості «творця», зачиненого в самому собі, і пояснити його психологію національними особливостями і впливом на «творця» класової ідеології.

Соціально-психологічне дослідження «Історія російської інтелігенції» (1903–1910) є однією з найбільш відомих праць Д. Овсяннико-Куликовського, що отримала визнання не лише у наукових колах, але і мала неабиякий суспільний резонанс. У радянську добу «Історія російської інтелігенції» слугувала посібником для студентів філологічних факультетів, не дивлячись на негативне ставлення до особистості автора у той час. У цій праці Д. Овсяннико-Куликовський розглянув еволюцію образу інтелігента у російській літературі і визначив його місце й роль у суспільстві. Ця робота мала неабиякий суспільний резонанс і стала чи не головною подією у літературознавстві першого десятиліття ХХ ст. Д. Овсяннико-Куликовського визнали одним з провідних філологів-мислителів свого часу, науковцем з масштабним поглядом на літературний процес та духовно-історичні тенденції, особистістю потужної інтелектуальної культури.

Будучи літературознавцем, Д. Овсяннико-Куликовський розглядає історію російської інтелігенції на матеріалі художньої літератури і частково публіцистики. Психологічні портрети літературних персонажів, починаючи з Онегіна, Чацького і Печоріна, і закінчуючи героями творів А. Чехова і П. Боборикіна, даються у взаємозв'язку з суспільною атмосферою кожної конкретної епохи. Але, як часто буває з талановито написаними книгами, найяскравіший персонаж «Історії російської інтелігенції» – її автор.

Д. Овсяннико-Куликовський – один з кращих представників дореволюційної інтелігенції. У його поглядах, образі думок, системі доказів відбився світогляд цієї інтелігенції першого гатунку – не всієї, зрозуміло, оскільки вона була досить різномірною, а її, так званої, передової частини.

Д. Овсяннико-Куликовський стверджує, що інтелігенція чекала з боку народу попиту на свою працю, співчуття, розуміння, відгуку. І коли виявляється, що немає звідти ні попиту, ні співчуття, ні відгуку, – ось тоді-то і починається та трагедія, яка випала на долю російської інтелігенції. Йому здавалося, що прірва між інтелігенцією та народом скорочується і незабаром взагалі зникне. Однак він сумлінно зафіксував існуючий страх перед стихією народного життя, де людська особистість знецінюється і зникає, і де вступають в силу закони масової психології. Під час процесу, коли інтелігенція зливається з простим народом, вона моментально втрачає всю свою поезію, адже крапля води жодним чином не може вплинути на весь океан.

Видання багатотомного зібрання творів Д. Овсяннико-Куликовського, що включало в себе «Історію російської інтелігенції» в тому числі, почалося в 1909 році. І в тому ж році семеро філософів і публіцистів (М. Бердяєв, С. Булгаков, М. Гершензон, А. Ізгоев, Б. Кістяковський, П. Струве, С. Франк) випустили збірку статей «Віхи», в якій піддали нищівній критиці всі аспекти інтелігентської ідеології – позитивізм, матеріалізм, атеїзм, а головне, політичний радикалізм у всіх його проявах – народницькому, марксистському і європейсько-демократичному.

Головне значення наукової спадщини Д. Овсяннико-Куликовського виявляється не в галузі історії літератури, справжні завдання якої були йому глибоко чужі; не в галузі літературної критики, так як науково вивчати, наприклад, твори як останніх десятиліть так і твори сучасні він вважав методологічно і фактично неможливим; і, нарешті, навіть не в галузі дослідження питань теорії поезії та прози, до якої він так багато приклав зусиль, але яка фактично перетворювалася у нього в

психологію поезії та прози. Справжнє і дійсно велике значення для Д. Овсянико-Куликовського, критичні нариси якого отримали загальне поширення, полягає в тому, що, базуючись на вченні О. Потебні, він ввів проблеми теорії літератури, в яких ще повністю панували схоластично-ідеалістичні теорії (до Д. Овсянико-Куликовського ідеї О. Потебні залишалися за сімома замками). Праці Д. Овсянико-Куликовського ввели в обіг цілий ряд нових літературних теорій і робочих гіпотез.

Переломним періодом у житті та науковій біографії Д. Овсянико-Куликовського стали 1892–1893 рр. Тоді він усвідомив себе продовжувачем вчення О. Потебні. Учений зрозумів чим саме прагне займатися в майбутньому і знайшов своє місце в науці. Головне своє завдання він вбачав у розвитку психології мови. «Я зрозумів, – пише молодий професор, – що в літературі мені треба зайнятися психологічним дослідженням творчості та творів великих письменників-художників та поетів-ліриків, переважно російських» [6, с. 38].

Д. Овсянико-Куликовський у своїх дослідженнях виходив з уявлення про мовлення як реальності, що існує в людському бутті, й узагальнює його таким чином: наука, філософія, мистецтво, мораль та інші цінності не мають об'єктивного буття поза людською психікою. Тобто, іншими словами, не існує науки, філософії, мистецтва, моралі – як чогось зовнішнього, а є тільки наукова, філософська, моральна діяльність окремих осіб і груп. Виходячи з цієї настанови, що відповідала світогляду ліберальних мислителів, Д. Овсянико-Куликовський доповнює і розвиває її на підставі положень теорії та естетики О. Потебні.

Важливою темою у творчості Д. Овсянико-Куликовського було ставлення до національної проблеми. Чинником, що об'єднує народ, на думку дослідника, є мова. Як і його вчитель О. Потебня, Д. Овсянико-Куликовський вважав, що втрата тією чи іншою, хай і найменшою, народністю свого національного обличчя та мови, є втратою для всього людства. Вчений пропагував ідеї національної терпимості та поваги.

Характерною рисою Д. Овсянико-Куликовського як культуролога була постійна зацікавленість проблемою національного та міжнародного процесу (нація, національна психологія, національно-культурна самобутність, сумісне існування двох і більше національних ідентифікацій в одному суб'єкті, національне і загальнолюдське).

Вихідною точкою для роздумів Д. Овсянико-Куликовського щодо долі культури та долі всього людства стало питання моралі. Без ґрунтовного перегляду уже сформованих поглядів на сутність моралі і морального регулювання вона не зможе, вважав учений, успішно здійснити своє високе призначення. Д. Овсянико-Куликовський стверджував, що мораль – це людський критерій, який стоїть на сторожі людського буття та рівня гуманності. Мораль повинна залишатися антропоцентричною, але лише за своїм напрямком та функціями. За своєю основою – вона космічна. Потрібно, на думку вченого, робити ширшим трактування моралі. Потрібно показати її онтологічну основу і цим самим перебороти елементи суб'єктивізму, релятивізму.

У своїй культурологічній концепції Д. Овсянико-Куликовський прагне уникнути небезпеки з боку утилітаризму, який іде, зазвичай, поруч з позитивістською методологією. Він пише: «Людство вже давно визнало моральне та інтелектуальне благо, тобто «Добро» та «Істину»; як дещо самоцінне та самодостатнє, яке вміщує в собі виправдання своєї загальної вдячності» [7, с. 341]. Д. Овсянико-Куликовський певним чином відроджує платонівську традицію, платонівську ієрархію понять, в якій ідея блага займає визначне місце. Звісно, є певні відмінності: у Д. Овсянико-Куликовського загальну основу науки та моралі складає не ідея в платонівському значенні, а людська психологія, яка пропонується в певній мірі – мірі тілесного і духовного здоров'я. Вона і є тим «благом» для Д. Овсянико-Куликовського, якому підвладні такі сфери культури, як наука та мораль.

В позитивістській за своєю основою культурології та психології творчості Д. Овсянико-Куликовського чітко простежується раціоналістична тенденція. Саме вона підштовхувала вченого до того, аби на перше місце в творчості поставити мислення, а для почуттів та емоцій підшукати більш приватне місце. Естетичну насолоду Д. Овсянико-Куликовський вважав модифікацією інтелектуального задоволення, яке може бути викликане повноцінним образним мисленням. Самостійний характер естетичного почуття він заперечував, по суті бездоказово та неправомірно.

Д. Овсянико-Куликовський свого часу прагнув створити книгу, яка б була просякнута всіма аспектами, які цікавили вченого саме в той час. Але задум такого широкого дослідження так і залишився нездійсненим. Зберігся лише «Вступ до ненаписаної книги з психології розумової творчості (науково-філософської та художньої)» (1909).

Висновок. Отже, визначний вплив на формування особистості Д. Овсянико-Куликовського мали ідеї позитивізму та еволюціонізму. Доцільно виділяти два періоди становлення Д.М. Овсянико-Куликовського як ученого. В перший період – 1874–1893 рр. у працях ученого переважає соціологічний підхід, що проявилось як у підборі понятійного апарату, так і в інтерпретації соціальних процесів. Під час другого періоду – 1893–1920 рр. Д. Овсянико-Куликовський висунув оригінальну гіпотезу, яка трактувала «розуміння» як творчий акт, розробив «теорію спостережного й експериментального мистецтва», теорію лірики як творчості ритмів на відміну від драми та епосу як образної поезії, пропагував реалістичне зображення дійсності в мистецтві та літературі.

Сам вчений підсумовує науковий період своєї творчості кінця ХІХ – початку ХХ століття таким чином, що колишне вивчення релігії, міфу, давніх культур Сходу дуже стало йому у нагоді. Виникали питання психологічних взаємозалежностей мови та світу природи, сутності та всесвітньо-історичного значення релігії. Виникало і питання психології національності, розробку якого йому вдалося розпочати значно пізніше.

Своїм прикладом Д. Овсянико-Куликовський показав, що в межах власного характеру, своєї психології, власної долі людина спроможна на безмежні перетворення й досягнення. Треба тільки працювати над своєю свідомістю, розвивати свою розумову культуру, поважати себе й поцінувати інших. Він постійно вважав, що головні зміни відбуваються в конкретній свідомості конкретної особистості, що розвиток й утвердження гуманного інтелекту – єдиний виправданий шлях до одухотворення навколишньої реальності.

Література

1. Аникин Н. К переписке М. Горького с Д. Н. Овсянико-Куликовским. Материалы и исследования. В 3-х томах / Н. Аникин. – Москва, 1941. – Т.3. – 312 с.
2. Бацевич Ф.С. Філософія мови. Історія лінгвофілософських учень: підручник / Ф.С. Бацевич. – Київ : ВЦ «Академія», 2011. – 240 с.
3. Безлепкин Н. Философия языка в России. / Н. Безлепкин. – Санкт-Петербург : «Искусство-СПб», 2002. – 272 с.
4. Горнфельд А. Боевые отклики на мирные темы / А. Горнфельд. – Ленинград : Колос, 1924. – 280 с.
5. Манн Ю. Тургенев и другие / Ю. Манн. – Москва : Российский государственный гуманитарный университет, 2008. – 642 с.
6. Овсянико-Куликовский Д. Н. Потембня А.А. как языковед-мыслитель. / Д.Н. Овсянико-Куликовский. – Киев : «Киевская Старина», 1893. – 61 с.
7. Овсянико-Куликовский Д.Н. Воспоминания / Д.Н. Овсянико-Куликовский. Литературно-критические работы в 2-х т. – М. : Худ. Лит-ра, 1989. – Т. 2. – 526 с.
8. Овсянико-Куликовский Д.Н. Психология русской интеллигенции / Д.Н. Овсянико-Куликовский // Вехи. Интеллигенция в России. – 455 с.
9. Ольденбург С. Овсянико-Куликовский Д.Н. санскритист и лингвист / С. Ольденбург // Начала. – №2. – 1922. – С. 7–21.
10. Осьмаков Н. В. Психологическое направление в русском литературоведении: Д.Н. Овсянико-Куликовский : [учеб. пособие] / Н.В. Осьмаков. – Москва : Просвещение, 1981. – 160 с.
11. Райнов Т. Психология творчества Д.Н. Овсянико-Куликовского. Вопросы теории и психологии творчества. – Харьков, 1914. – Т. 5. – 227 с.

Summary

Svyshcho V. Philosophical Peculiarity of D. Ovsyaniko-Kulykovsky. The article analyzes the process of becoming D. Ovsyaniko-Kulykovsky a scholar, which was held entirely under the influence of positivism. The author argues that dividing basic methodology's position of cultural and historical school, scientist focused on deep problems of relationship between language and thought, scientific and artistic thinking, literature and general psychology, psychology of creativity and perception of fiction. The scientist managed to understand relationship between language and thinking, turned to meaning of a word and its internal form, found a word role in research and artistic activity. Keywords: Positivism, liberalism, psychology of language, philosophy of language, method, language, thinking, natural psychologism.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ НАУКИ

- Петрушенко В.** Складники когнітивного процесу та їх екзистенційне значення 3
- Мозгова Н.** Асиметрія логічного доведення та спростування: історико-філософський екскурс у минуле 9
- Ратников В.** О рациональности нарративного объяснения 13
- Владленова И.** Проблема трансформации оснований науки в революционно-эволюционной и дискретной моделях 20
- Починок Б.** Плюрализм как принцип постпозитивистской философии науки (стаття перша) 27
- Возняк С.** Теоретико-методологічні підходи до вивчення мислення у світовій філософській думці 31
- Кучерук Г., Рошкулець Р.** Переосмислення класичної і некласичної методології в сучасному філософсько-науковому дискурсі 36
- Омельчук І., Калинчук М.** Потенціал застосування синергетичної методології в гуманітарних науках 42
- Ткачова Ю.** Комунікативні виміри філософського дискурсу ХХ століття 47
- Онуфрійчук Р.** Проблема структури реальності в контексті інформаційного підходу 52
- Казаков М.** Теоретичні засади лженауки та постмодерністська епістемологія 58

ГУМАНІТАРНІ ВИМІРИ ФІЛОСОФІЇ НАУКОВОГО ЗНАННЯ

Мелков Ю. Людиномірність як характерна риса постнекласичної науки	68
Солонько Л. Про проект апофатичної антропології	74
Радзіняк Т. Ціннісний потенціал процесів гуманітаризації в сучасній науці	78
Наконечна О. Філософія як мудрість і життєтворчість	84
Гаєвська С. До проблеми співвідношення типів знання в горизонті онтології людського існування	88
Рупташ О. Герменевтична та феноменологічна інтерпретації смислу	93
Руснак І. Методологічний потенціал герменевтичної логіки	99
Мозгова Т. Соціокультурні та лінгвістичні характеристики японської ієрогліфіки як знаково-символічної інформаційної системи	103
Домбровська Ю. Ціннісно-смилова сфера як імперативна ознака людини	109
Доманська О. Концептуальне осмислення поняття “національний культурний простір”	113
Починок І., Токарник О. Проблема самоідентифікації України в контексті сучасних глобалізаційних трансформацій	118
Малик В. Особливості формування характеру українців	121

НАУКОВІ ПАРАДИГМИ В КОНТЕКСТІ ГУМАНІТАРИСТИКИ

Петрушенко О. Позитивна утопія в контексті сучасних цивілізаційних процесів	125
Повторева С., Савельєв В. Парадокси європейської політкоректності	129
Вышинский С. Европейский проект: между традицией и (после)модерном	134

Терентьева Л. Реляционная и атрибутивная структура в двойственном системном моделировании	138
Остринська Л. Біофілософія як міждисциплінарна галузь знання	142
Путров С. Функції біосоціальних технологій впливу на здоров'я людини	147
Слухенська Р. Світоглядно-філософські та методологічні засади наукової парадигми здоров'я людини	153
Шуст Н. Соціальна парадигма інноватики	158
Ковтун Н. Взаємозалежність соціальної апатії та вольової активності індивіда і суспільства	163
Дичковська Г. Архетипно-базовий, сценарний та інструментально-подієвий рівні функціо- вання політичної ідеології: методологічна призма концепції Н.Пезешкіана	167
Матюшко Б. Християнський позитивізм М. Ф. Федорова (стаття перша)	172

707

З ІСТОРІЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ УКРАЇНИ ТА СВІТУ

Паткуль А. Деструкція идеи субъективности в онтології М. Хайдеггера	177
Carrión R. Nietzsches philologische Genealogie als Methode für die historischen und theologischen Studien	183
Гоян І. Філософія Ф. Ніцше у контексті проблеми філософського психологізму	189
Матюшко Б. Християнський позитивізм М. Ф. Федорова (стаття друга)	191
Горбань Р. Ознаки української етнопсихології екзистенціалізму Миколи Бердяєва та його релігійно-філософської концепції серця як духовного центру особистості	196

Козьмук Я., Тимошенко У. Нелінійний проект постмодернізму Ж. Дериди	203
Свищо В. Філософська своєрідність творчості Д. Овсянико-Куликовського	208
Шмат Р. Платон про справедливу державу	214

ІСТОРИКО-ТЕОЛОГІЧНІ ТА РЕЛІГІЄЗНАВЧІ РОЗВІДКИ

Шкрібляк М. «Церковний Переяслав» 1686 року як політико-ідеологічна стратегія розширення Московського патріархату	218
Возняк О. Типологія православного богослов'я ХХ століття	226
Шепетяк О. Основні риси неосхоластичної думки	233
Мизак Н. Догналізм – релігія «ню-ейдж» у духовному просторі України	239
Мизюк І. Вплив культурно-релігійних цінностей на науковий розвиток суспільства	245
Клімук І. Релігійна ідентичність: сутність і етапи розвитку	249

ЕТИКА, ЕСТЕТИКА, ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ ТА ОСВІТИ

Мелков Ю. Етичний вимір постнекласичної науки: проблема суб'єктності цінностей	254
Шушкевич Є. Людвіг Вітгенштайн: чи можлива етика як наука?	259
Гасяк О. Етичний потенціал парадигмального знання	265
Слухенська Р. Етична парадигма медико- біологічного знання: методологічні засади і міждисциплінарний статус	271
Мах Я. Естетичний потенціал гносеології Ф. Шелінга	278
Мізіна Л. Діалектика внутрішнього і зовнішнього в мистецтві	282
Головей В. Феноменологічна та онтологічна специфіка сакрального мистецтва	289

Ірдиненко К. Філософсько-естетичні пошуки в мистецтві Франції ХХ століття	294
Пронюк-Возна Н. Боротьба за національні традиції у галицькому мистецтві кінця ХІХ – початку ХХ ст.	298
Доманська О. Культура як фактор безпеки особистості та держави	305
Зазуляк О., Манчул Б. Філософська інтерпретація консюмеризму в контексті сучасного розвитку суспільства	310
Ібрагімов М. «Філософія олімпізму» у феномено- логічному концепті сучасної кроскультури	314
Шуст Н. Соціальна реальність інноваційного простору освіти	319

РЕЦЕНЗІЇ

Мовчан В. Антропологічний дискурс и духовность (размышления над книгой)	324
---	-----

НАШІ АВТОРИ	328
--------------------------	-----

Наукове видання

**Науковий вісник
Чернівецького університету
Збірник наукових праць
Випуск 706 – 707
Філософія**

Науковий редактор випуску:
Ольга Рупташ

Свідоцтво Міністерства юстиції України
про державну реєстрацію засобу масової інформації
Серія КВ № 15876-4348Р від 28.10.2009 р.

Підписано до друку 3.06.2014. Формат 60x84/8.

Папір офсетний. Друк офсетний. Умов. друк. арк. 40,0.

Обл.-вид. арк. 42, 0. Зам. 182. Тираж 100 прим.

Друк: ПП Глібка О.В.

Тел. (0372) 58-54-54.